

חוזר זה מבוטל

1. מבוא

1.1 תמצית

חוזר זה בא להנחות את בית הספר כיצד להתנהל עם משפחות תלמידים להורים פרודים או גרושים, בכפיפות לחוק הכשרות המשפטית והאפוסטרופסות והתיקונים שנערכו בו. החוזר מעביר מסר אודות החשיבות של מעורבות זוג ההורים בתפקודו הלימודי ובהתפתחותו של התלמיד. הוא בא לענות על שאלות שעולות במצבים מורכבים הנוצרים בבית הספר ומקורן בגירושי ההורים.

1.2 מטרת הפרסום

א. התוקף: החל מ-15 בדצמבר 2010

ב. התחולה: כל חטיבות הגיל, בכל המגזרים והזרמים

ג. הסטטוס: החלפה

ד. חוזרים קודמים באותו נושא

- סעיף 4-2.3 בחוזר הוראות הקבע סג/5 (א). "הקשר בין בית - הספר

ובין הורים פרודים או גרושים" - מבוטל

- סעיף 5-2.3 בחוזר הוראות הקבע סג/6 (א). "הקשר בין בית -

הספר ובין הורים פרודים או גרושים" - תיקון לסעיף 4-2.3 בחוזר

הוראות הקבע סג/5 (א) – מבוטל

- סעיף 10 בחוזר מו/1, "קשריהם של הורים החיים בנפרד עם בית - הספר" - מבוטל

- סעיף 36 בחוזר מט/1, "הקשרים עם בית - הספר של הורים החיים בנפרד – תיקון לחוזר מו/1, סעיף 10" – מבוטל.

1.3 המשנה החינוכית

חוזר זה יוצא מנקודת מוצא הרואה במעורבות של הורי התלמיד בתהליכי חינוכו וצמיחתו הרגשית והקוגניטיבית עניין חיוני ובלתי נפרד מהתפתחותו התקינה. גם במצבים מורכבים של פרדה וגירושין בקרב ההורים על בית הספר לשאוף ליצירת ערוצי תקשורת פתוחים עם כל אחד מההורים תוך גילוי רגישות למצב הייחודי של כל משפחה.

1.4 התפוצה

מנהלי בתי-הספר, המורים, הגננות, המפקחים, היועצים, מדריכי שפ"י, הפסיכולוגים החינוכיים המחוזיים והפסיכולוגים החינוכיים, מנהלי אגפי החינוך ברשויות וההורים.

1.5 יישום ומעקב

על מנהל בית הספר לרענן פעם בשנה את הנוהל המופיע בחוזר זה עם כלל צוות המורים. הפגישה יכולה להתנהל גם בצורת סדנה. על המפקחים הכוללים לוודא שתכנית העבודה הבית-ספרית כוללת את רענון הנוהל.

1.6 הגורם האחראי

א. שם היחידה: אגף א' - שפ"י, היחידה למיניות, לזוגיות ולמשפחה

ב. בעל התפקיד: ראש היחידה למיניות, לזוגיות ולמשפחה
ג. מס' הטלפון: 02-5603874, 02-5603244 ו-02-5604322
ד. כתובת הדוא"ל: yedidQzahav.net.il

1.7 נספחים

נספח א: קטעים מתוך החוק, האמנה ופסקי הדין הנוגעים לנושא

נספח ב: ספרי עיון בנושא גירושין וילדים

נספח ג: הצעה למכתב להורים.

2. תופעת הגירושין – מידע כללי

2.1 רקע

תופעת הגירושין שכחה מאוד כיום בישראל; כמעט אין כיתה במסגרת מערכת החינוך הממלכתית שאין בה ילדים שהוריהם התגרשו. סקרים עדכניים מראים שכ-30% מהזוגות הנשואים מתגרשים. רובם הגדול של מקרי הגירושין מתרחשים בשנים הראשונות לנישואין, ולכן מרבית הילדים להורים גרושים הם בגיל הגן ובית הספר. תהליך הגירושין גורם לטלטלה קשה לילדיהם של בני הזוג שנפרדו. "ילדי גירושין" מתמודדים יום-יום עם אבדן המשפחה במתכונתה המוכרת, ולעתים עם אבדן הקשר עם אחד ההורים ואף עם פגיעה משמעותית ברמת החיים ובאיכותם. בנוסף, תהליך הגירושין גורר עמו השלכות ארוכות-טווח על מהלך התפתחותם של הילדים במשפחה בכל המישורים: הרגשי, הקוגניטיבי, החברתי וההתנהגותי-תפקודי.

שני הגורמים שנמצאו משמעותיים ביותר בהשפעתם על מידת ההסתגלות של הילדים לגירושין הם:

א. רמת העימות המתמשך בין ההורים, המתבטאת במשך העימות ובעוצמתו

ב. מידת המשך של הקשר היציב של הילד עם שני הוריו.

מעורבותם של שני ההורים בחיי ילדיהם לאחר הגירושין היא גורם משמעותי בשמירה על יציבותם של הילדים וביכולת הסתגלותם למצב החדש. בשל כך מוטלת על מערכת החינוך האחריות לערב את זוג ההורים בהיבטים משמעותיים בחיי הילד בבית הספר, לרבות במקרים שבהם אחד ההורים לא ביקש להיות מעורב, וזאת מתוך דאגה לצורכי הילד ולבריאותו הנפשית.

2.2 הגדרת מושגים

א. **משמורת (חזקה):** אחזקה, פיקוח, שמירה. המונח "**משמורת** ילדים" או "חזקת ילדים" הוא מונח משפטי הבא לתאר את מערכת היחסים הקיימת בין ההורה לילדיו, ולמעשה הוא מתייחס לאחריות היום-יומית הנמצאת בידי המבוגר האחראי על הילד להתפתחותו ולגידולו הפיזיים והנפשיים כאחד ולדאגה לחינוכו, לצרכיו האישיים ולשלומם. בעת הפרדות ההורים אחד הגורמים המשפיעים ביותר על ההחלטה (של ההורים או בבית המשפט) לגבי המשך המשמורת על הילדים הוא העיקרון של "טובת הילד". משמעותו של מונח זה הוא כי למדינה (ולבית המשפט) יש הזכות לקבוע את האופן שבו יגדל הילד, גם אם אופן זה מנוגד לרצון ההורים הביולוגיים של הילד. הרעיון המנחה הוא שמירה מרבית על צרכיו, על שלומו ועל בריאותו הנפשית והפיזית של הילד, וזאת על ידי **שליחתו למשמורת במקום הטוב לו ביותר** במצב הנתון.

ב. **אפוטרופסות:** שמירה, אחריות, נתינת חסות. ההורים הם האפוטרופסים הטבעיים של ילדיהם הקטינים (כלומר ילדים שטרם מלאו להם 18 שנים). מתוקף כך הם

אחראים לספק לילדיהם תנאים מינימאליים לקיום חיים בכבוד. חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות מניח כחזקה וכהנחת עבודה כי די בהסכמה של הורה אחד לפעולה של קטין וכי ההורה השני בדרך כלל מסכים. על כן אין חובה של מוסדות ציבור לשלוח במקביל מידע לשני ההורים, אפילו הם פרודים או גרושים. במקרה שההורה שאינו משמורן רוצה בכל זאת לקבל את המידע במקביל, עליו לבקש זאת מראש ובכתב מהגורם הרלוונטי בבית הספר תוך פירוט סוג המידע שהוא זקוק לו בצורה ברורה ומפורשת.

ג. **צו הגנה:** צו הגנה הוא סעד זמני הניתן על ידי בית דין למשפחה מתוקף החוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991. מטרתו להרחיק את בן הזוג התוקפן מבני המשפחה המותקפים. את הצו יכולים לבקש מן הערכאה השיפוטית (בית משפט לענייני משפחה / בית משפט השלום / בית הדין הדתי המוסמך) בן משפחה, היועץ המשפטי לממשלה או פקיד סעד שנוכח כי קיימת אלימות כלפי קטינים. במסגרת צו הגנה בסמכותה של הערכאה השיפוטית להשתמש באמצעים דרסטיים: להרחיק אדם ממקום מגוריו של בן משפחתו המוגן או לאסור עליו להימצא במרחק מסוים ממקום המגורים, אף אם יש לאדם זה זכות כלשהי בבית או בדירה הנ"ל; לאסור על אדם להטריד את בן משפחתו בכל דרך ובכל מקום ולאסור על אדם לפעול בכל דרך המונעת שימוש בנכס המשמש כדין את בן משפחתו או מקשה על השימוש בנכס, אף אם יש לו זכות כלשהי בנכס; להורות לאדם המחויב בצו (לאחר קבלת תסקיר מפקיד סעד) לתת התחייבות שיקבל טיפול מגורם שייקבע על ידי בית המשפט. צו הגנה הוא זמני, והוא ניתן לתקופה מרבית של 3 חודשים. אפשר להאריכו לתקופה כוללת של 6 חודשים, ובמקרים חריגים אף לשנה.

ד. **צו הרחקה:** צו הרחקה הוא צו המוצא לרוב נגד אחד מבני הזוג (או נגד אחד הגרושים) המפר את חירותו, את שלוותו ואת ביטחונו של בן זוגו (בעבר או בהווה). אפשר להוציא צו הרחקה הן במסגרת הנישואין והן לאחר שבני הזוג כבר התגרשו, הן כאשר בני הזוג מתגוררים באותה דירה והן כאשר הם גרים בדירות נפרדות. מוציא הצו הוא גוף שיפוטי או המשטרה.

ה. **מוסד חינוכי:** מוסד חינוך רשמי או מוסד מוכר שאיננו רשמי שלומדים ומתחנכים בו תלמידים ושניתן בו חינוך גן ילדים ו/או חינוך יסודי ו/או חינוך על-יסודי.

2.3 חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות

על פי חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962, שני ההורים הם האפוטרופסים הטבעיים של ילדיהם הקטינים, והם מחויבים וזכאים מתוך הסכמה לדאוג לצורכיהם, הכוללים, בין השאר, את לימודיהם ואת חינוכם. [1] גם כאשר הילד גדל אצל הורה אחד (ההורה המשמורן) אין הדבר מפחית מחובותיו ומזכויותיו של ההורה השני (שאינו משמורן), הממשיך להיות אפוטרופוס הטבעי של הילד, למעט במקרה של החלטה משפטית המורה אחרת. [2]

על פי תיקון לחוק הכשרות המשפטית שהתקבל בשנת 2010 (תיקון 14) על מוסד חינוכי רשמי או מוכר חלה חובה למסור מידע בכתב להורה הלא משמורן אם הוא הודיע מראש **בכתב** למנהל המוסד החינוכי על רצונו לקבל עותק מהמידע בנפרד מהמידע שנמסר להורה המשמורן של התלמיד. עליו להבהיר **אילו סוגי מידעים** (מתוך מכלול המידעים הרשמיים הנשלחים להורים) הוא מבקש לקבל במקביל ולהותיר פרטים להתקשרות במכתבו – מען, מס' טלפון ופקס' ודוא"ל, אם יש. במקרים שתישלל או תוגבל האפוטרופסות של אחד ההורים בהחלטה שיפוטית לא תחול חובה זו על בית הספר. [3]

מדובר במידע משמעותי הנוגע לנושאים כגון אלה: ציונים ותעודות, ועדת השמה, תשלומים, שינוי מגמות, העברה לכיתה אחרת או למוסד אחר, אבחונים, השעיה,

טיולים, מסיבות, אירועים מיוחדים וכד'.

תיקון זה לחוק חוקק מתוך חזקה משפטית המעוגנת בחוק הכשרות המשפטית שעל פיה די בהסכמה של הורה אחד לפעולה של קטין וחזקה כי ההורה האחר הסכים לה; כלומר, ההורה המשמורן פועל בשם שני ההורים. רק כאשר קיימת דרישה מפורשת וברורה מראש ובכתב של ההורה האחר לקבלת עותק מהמידע הכתוב שנמסר להורה המשמורן יפעל המוסד החינוכי בהתאמה לדרישת ההורה השני.

מחויבותו של בית הספר היא לפעול באופן התואם את הוראות החוק ולקיים קשר תקין עם שני ההורים הפרודים או הגרושים באופן המתייחס לטובת הילד, לצרכיו ולרצונותיו.

3. הנחיות כלליות

- 3.1 על המחנך להיות ממוקד בחינוכו של הילד ובדאגה לשלומו ולרווחתו במסגרת החינוכית, ועליו להימנע ממעורבות בסכסוך בין ההורים, אם קיים סכסוך.
- 3.2 על המחנך לשמור על קשר ישיר עם שני ההורים בכל הנושאים הקשורים לתפקוד הילד בבית הספר.
- 3.3 בנושאים הבאים, הקשורים למתן מידע בכתב – **ציונים ותעודות, ועדת השמה, תשלומים, שינוי מגמות, העברה לכיתה אחרת או למוסד אחר, השהיה, טיולים, מסיבות, אירועים מיוחדים וכד'** – על ההורה הלא משמורן להגיש **בקשה בכתב** למנהל בית הספר אם הוא מעוניין בקבלת עותק בכתב מהמידע (בהתאם לתיקון 14 לחוק הכשרות המשפטית). המכתב צריך לכלול את המידעים המפורטים בסעיף זה הדרושים להורה הלא משמורן כהעברת מידע כפולה, וכמו כן את פרטי ההתקשרות עמו: כתובת, מספר טלפון וכתובת דוא"ל.
- 3.4 במקרים שבהם אין ההורים או הילד מעוניינים בהעברת המידע על הגירושין לגורמים נוספים בבית הספר או בגן חשוב שהמחנך יתייעץ, במידת הצורך, עם פסיכולוג בית הספר או עם היועץ החינוכי. אם המחנך מתרשם שקיימים קשיים מיוחדים בתפקוד הילד, עליו לזמן את ההורים לשיחה ולהפנות אותם לגורמים מקצועיים-טיפוליים בגן או בבית הספר.
- 3.5 אם הייתה פנייה אל המוסד החינוכי מצד פקיד סעד לסדרי דין ביחס לתלמיד שהוריו גרושים או בהליכי פרדה וגירושים לצורך עריכת תסקיר לפי צו של ערכאה משפטית – המוסד חייב לשתף פעולה עם פקיד הסעד ולתת לו מידע על תפקוד הילד בבית הספר או בגן. המחנך או הגננת יפעלו בעניין זה בשיתוף פעולה עם הפסיכולוג או עם היועץ.

4. קבלת המידע על גירושין או על פרדה של הורי התלמיד

- 4.1 המידע על מצבו המשפחתי של התלמיד יוזן בטופס הרישום הפנימי לבית הספר או לגן הילדים שבו מופיע סעיף הנוגע לסטטוס המשפחתי. אם אין סעיף כזה בטופס הרישום הפנימי, על המוסד החינוכי להוסיפו.
- 4.2 חשוב שהמידע על מצבו המשפחתי של התלמיד יובא לידיעתו של מחנך הכיתה, שכן המידע מסייע לו ולצוות החינוכי להיות קשוב לצורכי הילד ויכול לתרום להסתגלותו ולתפקודו התקין בבית הספר, וכל זאת תוך התייחסות לשלב שהמשפחה נמצאת בו בתהליך הפרדה או הגירושין.
- 4.3 עם פתיחת שנת הלימודים, ובמפגש הראשון עם ההורים, יפנו המחנכים בבקשה מוכללת אל ההורים ליידע אותם לגבי כל הקשור לילד (כגון מצבו הבריאותי והמשפחתי ושינויים במבנה המשפחה ובאורח חייה).
- 4.4 אם פרדה או גירושין מתרחשים במהלך השנה, מידע זה עשוי להגיע למחנך או

לגנת מההורים, מהילד עצמו או מגורמים חיצוניים למערכת. במקרה זה יש ליישם את ההוראות המפורטות בחוזר זה עם הגעת המידע.

5. קשר המחנך עם ההורים

- 5.1 במסגרת של הזמנת תלמידים לשיחה עם המחנך יזמן מחנך הכיתה את שני ההורים הפרודים או הגרושים לשיחת היכרות. **אם הדבר אינו מתאפשר, יזמן המחנך כל אחד מהם בנפרד.** שיתופו של הילד בפגישה זו ייעשה בהתאם לגילו ולרצונות ולצרכים המתפתחים שלו ובהתאם לנסיבות הייחודיות.
- 5.2 הילד זכאי לקשר קבוע ולמעורבותם של שני הוריו בחייו בבית הספר, וההורים זכאים לקבל מידע על לימודיו ועל תפקודו. מטרת המפגש בין המחנך לבין שני ההורים היא לפתח ערוצי קשר פתוחים או זמינים ולקבוע את דרכי המעורבות והשיתוף של שני ההורים בחיי הילד בבית הספר.
- 5.3 במסגרת פגישת ההיכרות עם ההורים (יחד או לחוד, לפי בחירתם) יעדכן המחנך את ההורה הלא משמורן בדבר זכותו לקבל עותק של מידע שנמסר בכתב לידי ההורה המשמורן לאחר שהגיש בקשה **בכתב**. זאת בתנאי שלא נשללה או הוגבלה אפוטרופוסתו בהחלטת בית המשפט. את המכתב ימסור ההורה כאמור למנהל המוסד החינוכי.
- 5.4 על המחנך לסכם עם שני ההורים את דרכי השיתוף עם כל אחד מהם לגבי העברת מידע בכתב ובעל-פה.
- 5.5 לצורכי תקשורת שוטפת יקבל המחנך משני ההורים את כתובותיהם, את מספרי הטלפון ואת כתובת הדוא"ל שלהם. יש להזין כתובות אלה במערכת המנב"ס. לצורך עדכון כתובות נפרדות לשני ההורים ייעזר המוסד החינוכי באתר האינטרנט של מינהלת יישומי המנב"ס, בכתובת זו: www.education.gov.il/manbas << "מידע בנושא תלמידים" << "תלמיד עם מספר כתובות" << "עדכון כתובות נפרדות להורים". אם בית הספר מתקשה להפיק פלטים באמצעות המנב"ס, יפנה המוסד החינוכי למוקד התמיכה של מינהלת יישומי המנב"ס, טל' 03-9298111, פקס' 03-9240655.
- 5.6 על פי הצורך ייקבעו נהלים ייחודיים עם ההורים במקרים שהם אינם מקיימים ביניהם קשר שוטף או על פי בקשה מפורשת שלהם, או במקרים של רמת עימות גבוהה ביניהם, כשלא מתאפשר מפגש משותף. במקרים אלה על בית הספר לקיים מפגשים נפרדים עם כל אחד מההורים.
- 5.7 במקרים שבהם אחד ההורים מביע התנגדות לקשרים בין בית הספר להורה השני יבהיר המחנך את מחויבותו לקשר עם שני ההורים בתנאי שאין החלטה מפורשת של בית משפט/בית דין השוללת את הקשר עם אחד ההורים **המוצגת** בפני גורם טיפולי בבית הספר או בפני מנהל בית הספר.
- 5.8 במצבים של עימות קשה בין ההורים או של בקשות חד-צדדיות, או בכל מקרה שהמחנך מתלבט ביחס לטיפול בסוגיות הייחודיות הנובעות מהגירושין, עליו להתייעץ עם גורם טיפולי בבית הספר.
- 5.9 המחנך ישוחח עם ההורים על חשיבות ההתייחסות הפתוחה והגלויה בנושא הפרדה והגירושין. אם, למרות זאת, יביעו ההורים או הילד את רצונם לשמירה על פרטיות ביחס למצבם המשפחתי, יכבד המחנך בקשה זו. עם זאת, במקרה שנוצרים קשיים בתפקודו או בהתנהגותו של הילד, יוזמנו ההורים לדיון בנושא עם הגורמים הטיפוליים בבית הספר.

6. המפגשים בין המחנך לילד

6.1 במסגרת מפגשי ההיכרות או המפגשים האישיים השוטפים של המחנך עם תלמידיו יש לאפשר לילד להשמיע את עמדותיו, את רצונותיו, את צרכיו, את מחשבותיו ואת רגשותיו ביחס למעורבותו של בית הספר בקשר לגירושין של הוריו. כמו כן יש ליידע אותו לגבי בקשות הוריו הנוגעות לקשר שלהם עם בית הספר.

6.2 **אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד** (סעיף 12) מדגישה את זכותו של הילד לגבש דעות משלו ולהביע אותן בחופשיות בכל העניינים הנוגעים לו. יש לתת משקל ראוי לדעותיו בהתאם לגילו ולמידת בגרותו. אם קיימת סתירה בין זכותו של הילד לבין זכות ההורים או אחד מהם להיות מיועצים, ייוועץ המחנך עם גורמים טיפוליים וייעוציים בבית הספר או עם גורמים מקצועיים במטה המשרד או עם גורמי רווחה באזור המגורים.

6.3 עם זאת, תפקידו של המחנך לנסות ולסייע לילד לקבל את המצב המשפחתי שלו כמצב המאפיין משפחות רבות ומשותף לו ולילדים רבים ולהציע לו דרכים שתאפשרנה לו יתר פתיחות בקשר למצבו המשפחתי במסגרת בית הספר וחי החברה שלו (ראו ב-7 להלן).

7 צמתים ומצבים מיוחדים בחיי הילדים בבית הספר

במהלך הלימודים של הילדים יש צמתים ומצבים מיוחדים הדורשים רגישות מוגברת מצד הצוות החינוכי ביחס לילדים להורים גרושים, כדלקמן:

7.1 בשלבים ובמצבים המחייבים קבלת החלטות, כגון המעבר ממסגרת לימודית אחת לשנייה (מהגן לכיתה א', מהיסודי לחטיבת הביניים וממנה לחטיבה העליונה), בחירת מגמת לימוד, סוג כיתה ורמת כיתה, וכן החלטות לגבי רמה לימודית במקצועות ספציפיים כגון מתמטיקה ואנגלית, החלטות לגבי הרכב בחינות הבגרות, המלצות לגבי תגבורים בשעות הלימודים ולאחריהם, המלצות לגבי אבחונים, המלצות בדבר קיום שיחות עם פסיכולוג בית הספר ועם גורם מקצועי-טיפולי מוסמך מחוץ לבית הספר וכד'. שיחות לגבי בחירות אלו תיעשינה עם שני ההורים, ביחד או לחוד, **בהתאם לבקשתם**, בניסיון לסייע להם להיות שותפים לתהליך של קבלת ההחלטות באופן ההולם את צרכי הילד ואת רצונו.

7.2 בפעילויות מיוחדות כגון טיולים, משלחות בארץ ובחו"ל ופעילויות במסגרת ייחודית וחברתית. חשוב ששני ההורים יקבלו מידע לגבי השתתפותו של הילד, בכפופות לתיקון 14 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התש"ע-2010.

7.3 בכתיבת עבודות "שורשים" בשנת בת/בר מצווה. פעילויות אלה עלולות לזמן קשיים לילדים להורים גרושים. הרחבת מושג המשפחה תוך מתן לגיטימציה לקיומם של הרכבים שונים של משפחות והצעת פתרונות יצירתיים לדרכי הצגת המשפחה יכולה לעזור לתלמיד בהתמודדות עם הסיפור המשפחתי שלו בגבולות הרצויים לו (ראו בחוברת "ילדים וגירושין", עמ' 44).

8. התכנית "ילדים וגירושין"

8.1 כללי

גירושין הם אירוע חיים קשה עבור ההורים והילדים, וככאלה הם מחייבים התייחסות רגישה ומקצועית מצד הצוות החינוכי. התעלמות מהנושא מקשה על הילדים ומחזקת אצלם תפיסות סטיגמטיות ורגשות בושה ואשמה. טיפול והתייחסות נכונים יכולים לסייע לילדים להתגבר בצורה טובה יותר על המשבר ולהסתגל לשינוי שחל במבנה משפחתם. לשם כך יש צורך בהפעלת תכנית חינוכית מתאימה היכולה לתרום ולסייע להתייחסות ולטיפול נכונים ורגישים בנושא מורכב זה. משרד החינוך פרסם בהתאם "ב את התכנית "ילדים וגירושין" העונה על צורך זה.

8.2 מטרת התכנית

- מתן מידע אמין ועדכני לצוות החינוכי אודות התופעה

- פיתוח רגישות ומודעות אישית לנושא ובדיקת עמדות ודעות
- פיתוח היכולת של אנשי הצוות החינוכי להתמודד עם הנושא באמצעות תכנית הלימודים
- מתן כלים לשיחה אישית עם ילדים ועם הורים הנמצאים בתהליך גירושין.

8.3 תוכני התכנית

- היבטים תיאורטיים של תופעת הגירושין
- תפיסות ועמדות בנושא הגירושין
- דילמות העולות בגן ובבית הספר בקשר לילדים להורים גרושים ואופן ההתמודדות עמן
- שירים וסיפורים מעובדים העוסקים בנושא ילדים וגירושין
- כלים לשיחה ראשונה עם ילדים ועם הורים הנמצאים בתהליך גירושין.

8.4 דרך העבודה

כדי לעסוק בתכנים שהוזכרו לעיל מומלץ שהצוותים החינוכיים יעברו השתלמות אשר תכיל היבטים תיאורטיים ויישומיים של הנושא. באמצעות דיונים, סימולציות, משחקי תפקיד ודיוני דילמה יוכלו הצוותים להכשיר את עצמם לעסוק בנושא עם תלמידים בגן ובבית הספר.

[1] חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962, ס' 14, 15, 18 (ראו נספח א' להלן).
 [2] במקרה של ספק אפשר להתייעץ עם אגף שפ"י במשרד החינוך.
 [3] תיקון מספר 14 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, 2010- התש"ע – (ראו נספח א' להלן).

החוברת "ילדים וגירושין" פורסמה בשנת הלימודים התשס"ב ונשלחה לכל בתי אפשר להזמין את החוברת ב"ספר לכול", טל' 1800-1800-35.

9. כתובות לפנייה, לבירור ולייעוץ

- הפסיכולוגים והיועצים החינוכיים בבתי הספר ובגנים
- פקידי הסעד לסדרי דין במחלקות לשירותים חברתיים במקום המגורים
- התחנות לייעוץ בחיי נישואין ומשפחה במחלקות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות
- המועצה לשלום הילד, טל' 02-6780606
- ער"ן, טל' 1201.

10. נספחים

[נספח א קטעים מתוך החוק, האמנה ופסקי הדין הנוגעים לנושא](#)

[נספח ב ספרי עיון בנושא גירושין וילדים](#)

[נספח ג הצעה למכתב להורים](#)